

סודה-הפנימי

של ספירת-העומר

מעובד משיחות-קדשו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש נבג"מ זי"ע

הרב יחזקאל סופר

"וספרתם לכם ממחרת השבת"...

תוכנה הפנימי של "ספירת-העומר" בהלכה, בקבלה ובעבודת השם האישית
מעובד מלקו"ש ח"א לפ' אמור ע' 263 ואילך

הישנו טעם למצוות הספירה?

ימי הספירה שבין פסח לשבועות מהווים תקופת "ימי-הביניים", המשמשת כקו-המחבר בין נקודת-המוצא: "בהוציאך את העם ממצריים" לנקודת-התכלית: "תעבדון את האלקים על ההר הזה", נצטוונו לספור כל לילה ולילה במשך 49 יום עד שנגיע לחג מתן-תורה.

מהיבט-שטחי נראית ספירה יומיומית זו, חסרת-תכלית, שהרי אינה דומה לספירה אישית של האשה לטהרתה, בה עלולה להיות שכחה, טעות או שינוי, לספירה קלנדרית קבועה, שהרי גם אם לא נספור בעצמנו, לעולם יהיו בין פסח לשבועות רק 50 יום, והרי זה כאילו נצטוונו לספור כל יום את אצבעותינו¹...

ישנם אמנם המפרשים טעמה של הספירה, כזכר לעובדה שאז ביציאתם ממצרים ספרו בני ישראל ביזמתם² את הימים כהבעת-השתוקקות מתוך געגועיהם לקראת קבלת התורה, כספירת תמים-חסידי לקראת יום היכנסו ליחידות אצל הרבי שלו, או תלמיד לקראת יום בר-המצוה שלו...

וקבעה תורה מצווה זו כזכר לאותה השתוקקות, כדי שבכל הדורות, תחזור תחושה זו עם הגעגועים וההכנה הנפשית לקבלת התורה על עצמה.

¹ ואף שגם אילו נצטוונו לחטוב עצים, היינו מקיימים זאת בקבלת עול, בכל זאת נשתדל במידת האפשר למצוא טעם ותכלית בכל מצווה.

² אבל לא מתוך הציווי כמובן, שהרי היה זה קודם מתן תורה ועדיין לא נצטוו על ספירת העומר.

כמו שכתב רבנו נסים בשם אגדת חז"ל:

בשעה שאמר להם משה לישראל במצרים: תעבדון את האלקים (שמות ג) וגו', אמרו לו: אימתי עבודה זו? אמר להם: לסוף חמשים יום. והיו מונים כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר (בזמן הזה)

כלומר, בזמן הזה שאין לנו עבודה בבית המקדש, לא עומר בפסח ולא ביכורים בעצרת, אבל עיקר עבודת ה' וקבלת עול תורה הרי יש לנו תמיד. אף אנו מכינים עצמנו לעבודה זו שבידינו כשם שעשו אבותינו שיצאו ממצרים, שגם הם כמונו לא זכו לקיים מצות העומר, שהרי לא באו לארץ, ומנו רק לקבלת התורה שצפו לה, ואף אנו כמוהם מצפים תמיד לקבלת התורה ומונים לה בצפייתנו

משל למה הדבר דומה? לשר אחד שעבר בדרך ומצא אדם אחד מושלך בבור שהיה אסור שם. אמר לו השר: אני אעלה אותך ואוציא אותך מהבור הזה, ולזמן פלוני אתן לך את בתי. ושמח אותו אדם שמחה גדולה. אמר בלבו: 'לא די שמוציאני מהבור הזה, אלא עוד רוצה ליתן לי בתו! וכן עשה השר, הוציאו והלבישו בגדים נאים, וכסף וזהב נתן לו. כשראה אותו האיש שהשר קיים כבר מקצת דבריו, התחיל למנות מיד כמה זמן יש עוד למה שקבע לו השר לתת לו בתו:

כתוב בספר החינוך, וזו לשונו:

משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וכו', והיא העיקר והסיבה שבעבורה נגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקימוה וכו', והיא תכלית הטובה שלהם, וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות. ומפני שהתורה היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד והנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל וימנה תמיד: מתי תבוא העת הנכספת הזו! כי כשהאדם מונה ימים לזמן ידוע, הוא מראה כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא.

ברם, לפי היבט זה מן הראוי היה שתהא ספירתם לאחור, פוחת והולך ככל שמתקרבת שעת-האפס של הרגע המיוחל, כדרך כל ספירות ההשתוקקות, שהמשתוקק אינו מונה את הימים שעברו אלא את הימים שנותרו עד ליעד הנכסף.

נותרה אם כן התמיהה מהי ה"ספירולוגיה" שמאחורי הספירה, אותה אנו מונים קדימה, בסגנון של כמה ימים כבר עברו?

ה"ספירה" – סידורית או מצטברת?

וכאשר רובד-הפשט נלאה מלפרש עומקה של מצווה, חותרת החסידות למצוא פתרון ברובד הדרש-החסידי, לפרש הספירה העולה מיום ליום, מה עניינה?

הבה ננסה לדלות את משמעותה הפילוסופית של ה"ספירה" מתוך הרובד ההלכתי שבדיני מצוה זו:

משנה ברורה סימן תפט

(לה) שכח לברך וכו' - ר"ל שלא סיפר ולא נזכר עד ספירה שאחריה. וה"ה אם נודע לו שאתמול טעה במנין וספר ספירה אחרת דינו כמו שלא סיפר כלל: (לו) סופר בשאר ימים - כדעת הרבה פוסקים דאין ספירת הימים מעכבין זה את זה וכל יומא ויומא מצוה בפ"ע היא: (לז) בלא ברכה - לחוש למ"ד דספירת שבע שבתות תמימות בעינן והא ליכא דהא חסר חד יומא ונכון בזה שישמע הברכה מן הש"ץ או מאחד מהמברכין ויענה אמן בכונה לצאת ואח"כ יספור [א"ר ופר"ת]:

מדבריו משתמע שהנימוק לכך שמי ששכח יממה שלימה מלספור, ימשיך לספור אבל בלי ברכה, הוא מחמת הספק בין שתי תפיסות בהגדרת מצוות הספירה:

כי אם כל יום מימי הספירה נחשב כיחידה בפני עצמה, מה לי אם אמש שכח? וכי מי ששכח יום אחד מלהניח תפילין לא יברך עליהן למחר?! מאידך, אם כל 49 ימי הספירה אינם אלא חלקים של מצווה אחת, הרי אם חסר יום אחד, בטלה המצוה כליל עד שאין גם טעם להמשיך ולספור.

כדי לצאת מן הספק נתקבלה הפשרה: יספור – שמא כל יום עומד בפני עצמו [ויש מצווה בספירתו היום] אבל לא יברך – שמא בגלל חסרון אחד מחלקיה נפסדה המצווה כולה [ואז יכשל באיסור "ברכה לבטלה"].

מעיר על כך הרבי בשיחתו³:

קשה לומר שישנה דיעה הגורסת שכל ימי הספירה מהווים חטיבה אחת, עד שבהיבטל אחד הימים, מתבטלת כל המצוה, שאם כן לאותה הדיעה אמורים

³ שם ע' 270

היינו לברך רק ברכה אחת⁴ ועדיף רק בלילה האחרון של ימי הספירה, שכן אם נברך בלילה הראשון, עלולים אנו לשכוח לספור בעשירי לעומר, לדוגמא – וממילא תתבטל כל המצווה לא רק מכאן ולהבא, אלא יתברר גם למפרע, שמה שברכנו בתחילת הספירה היתה זו ברכה לבטלה... על כן בהכרח שנברך רק בסוף הספירה כאשר יש בידנו בוודאות את כל 49 חלקי המצווה! מדוע אם כן לכל הדיעות מברכים כל לילה ברכה נפרדת!?

אלא מבאר הרבי את שני צדדי-הספק באופן שונה מעט:

אמנם לכל הדיעות כל יום מהווה מצוה בפני עצמה, אי לכך ראוי לברך כל לילה ברכה נפרדת, אלא שהויכוח הוא בהגדרת מהות-הספירה, האם היא "ספירה-סידורית", כמו באמירת "היום יום ראשון בשבת", שאם שכח לאומרו, אין זה שולל לומר למחרת "היום יום שני בשבת".

או שמא המצווה דורשת "ספירה-מצטברת", כאשר כל יום סופרים [לא את המספר-הסידורי של יום זה, אלא] את הסכום שמצטבר עד כה, שלכן הנוסח איננו "היום יום עשירי לעומר", אלא "היום עשרה ימים"⁵ באמתתו...

על פי זה יובן מדוע לשיטה זו, אם דילג על ספירת היום העשירי, נתבטלה המצווה רק מכאן ולהבא, כי למחרת איננו יכול לומר: "היום אחד עשר יום" כי אצלו ישנן רק עשר ספירות, אבל ספירותיו הקודמות לא נתבטלו, שהרי כשאמר: "היום תשעה ימים" היו בידו "תשע ספירות" שהצטברו.

ברם, ניתוח זה של שני צדדי הספק, מעורר תמיהה: מה טעם תוקן הנוסח בסגנון של "היום עשרה ימים", שמשתמע ממנו שדרושה "ספירה מצטברת", ובהיבטל רצף-ההצטברות מתבטלת המצווה, מדוע לא תקנו הנוסח: "היום יום

⁴ כשם שבסעודה אין מברכין ברכה-נפרדת על כל נגיסה ונגיסה מאחר וכל המאכלים מהווים סעודה אחת הנפטרת בברכת המוציא אחת.

⁵ לדוגמא: האומר לכשיבנה "הבית ה ש ל י ש י" במהרה בימינו, הרי בית ראשון ושני חרבו ואינם וזה "הבית השלישי", לא כן האומר: יש ל ש ה בתים, הרי שלשתן ברשותו.

מה גם שמהלכה זו החוששת לדיעה שהספירה היא "מצטברת" משתמע ממנה שבמצוות הספירה ישנה איזו "עבודה-אישית", שהרי אף שלגבי כל הציבור "היום [הצטברו] עשרה ימים לעומר", אבל הוא בספירתו האישית יש באמתחתו רק תשע ספירות...

"משכני, אחריך נרוצה, הביאני המלך חדריו"

מבאר זאת הרבי⁶ – אשר שלישיית החדשים: ניסן, אייר וסיוון מהווים חטיבה אחת בעבודת-השם, הבנויה על שלשה שלבים, הנרמזים ביחסם השונה אל ענין ה"חמץ":

ב"ניסן" – המסמל את הפסח, החמץ אסור טוטאלית. ב"אייר" – המסמל את ספירת-העומר, הכוללת את כל ימי-החודש כולו, החמץ מותר. ואילו ב"סיוון" – המסמל את חג השבועות ומעמד הר סיני, הופך החמץ למצוה, שהרי בקרבן "שתי-הלחם" בחג-השבועות, אמרה תורה "סלת תהינה חמץ תיאפנה" [שלא ככל שאר המנחות, הבאות מצה].

וזה דבר פלא, שלא מצינו כמוהו בשום איסור-חפצא שבתורה, שיהא איסורו רק לשבוע⁷, ובפרט לאור הידוע שה"חמץ" מסמל את הגאווה והיישות, שהם "תועבת ה". מה נשתנה אם כן בחודש אייר, האם הותרה רצועת-הגאווה?... ומה נשתנה בחודש סיוון, האם הפכה הגאווה למצוה?..

אין זאת אלא – אומר הרבי במאמרו – שהשתנות היחס אל החמץ, היא תוצאה מהתקדמותנו בשלישיית-השלבים, מחודש לחודש, תהליך המרומוז בפסוק הידוע: "משכני, אחריך נרוצה, הביאני המלך חדריו", כאשר כל חלק מפסוק זה רומז לאחד משלישיית-החדשים ובמקביל לאחד משלבי-העבודה.

⁶ במאמרו ד"ה וספרתם לכם תשי"א

⁷ אלא א"כ הוא איסור-גברא, כגון: איסור אכילה ביום הכיפורים, שחל על האדם, שהרי אין הלחם עצמו דבר-איסור, ולכן הוא פוקע בחלוף קדושת-היום, מה שא"כ החמץ בפסח שהוא עצמו "חתיכת-איסור".

⊠

הבנת שלבי-התהליך המרומוז בפסוק זה, יובהרו בעזרת התמיהות שישנן בשני חלקיו הראשונים, שהרי פתח בל' יחיד⁸ ["משכניי"] וסיים בל' רבים ["נרוצה"], גם הרישא מבטאת את ערותא דלעילא והסיפא מבטאת את ערותא דלתתא, ולא עוד, אלא שפתח במושג פאסיבי וסיים בסופראקטיבי [לא רק "נלכה" אלא "נרוצה"], כך גם בסיומת בחלק השלישי של הפסוק חזר שוב לדבר באת ערותא דלעילא ובלשון יחיד ["הביאני המלך"], הרי דברים בגו.

⊠

אין זאת אלא שכל שינויי-הלשונות הללו, נובעים מהמעברים בין שלשת שלבי-התהליך בעבודת השם:

⊠ "משכניי": [בתקופת ניסן] – שלב בו האדם שקוע במ"ט שערי טומאת מצרים, נשמתו במצב של "חוסר-הכרה" ומלבד זעקתה הנואשת של הנשמה ממצוקתה אל אביה שבשמים: "משכניי! אין לצפות ליזמתו, שהרי "אין חבוש מתיר עצמו מבית-האסורים".

הוא זקוק כרגע ל"שוק-אלוקי" של החייה, את ערותא דלעילא שתמגנט את ה"חיה-יחידה" שלו, אותם רבדים עמוקים בנשמתו שלא שקעו במ"ט שערי טומאה, אך בשלב זה, אין עדיין כל השפעה על "הנפש הבהמית" שבאדם, שהרי רק "שבבי-ברזל" נמשכים מטבעם אל המגנט [בחינת "שובו בנים שובבים" שנשמתם היהודית בתור "בן לאם יהודיה", של אמותנו הקדושות: בלהה, רבקה, זלפה, לאה = ר"ת: ברז"ל...]. אבל הנפש הבהמית שאיננה "קודש" במהותה, כמוה כ"חול" שאיננו נמשך למגנט...

ומכאן הקריאה הפאסיבית של הנשמה-המעולפת: "משכניי", כי רק היא [בל' יחיד] נמצאת במצוקה, רק היא מגיבה ונמשכת אליו ית' ברצון להיחלץ מהבוץ, ברם, עדיין אין כאן שום עידון וזיכוך של הצד-הבהמי שבנו. [ראה

⁸ ואף שבנ"ך נהוג לקרא לכללות האומה בלשון יחיד, אבל כאשר באותו פסוק משתנה הנוסח מיחיד לרבים זה אומר דרשני.

ולכן במצב זה היה דרוש "כי ברח העם", [אף שיציאתם היתה מאושרת על ידי פרעה ויכלו לצאת בנחת, למה "לברוח"?...] כי הבריחה לא מפרעה הייתה, אלא מהחשש שמא תחלוף השפעת ה"משכני" והנפש הבהמית "תתגעגע חזרה"...

משל למה הדבר דומה?

לנרקומן שהחליט בעקבות השפעה של עובד סוציאלי להכנס לתהליך גמילה, הרי הדבר הראשון שעליו לעשות הוא, לעקור משכונתו ומסביבתו החברתית ו"לברוח" מיד לאיזה מושב בגליל, כי אם ימשיך לשהות בסביבתו, עלול הוא לשקוע מחדש בהתמכרותו בחלוף ההשפעה שהושקעה בו... ה"בריחה" מבטאת התנתקות-חדה מעברו השלילי.

☒ "אחריך נרוצה": [בתקופת אייר] - בעוד הברז"ל חס, והנשמה בהתעוררות ותשוקה לצאת מיוון-המצולה, זה הרגע להפעיל את השלב הבא, והוא השפעת "הנפש-האלוקית" על "הנפש-הבהמית" וזיכוכ מידותיה ותכונות-אופייה, בשיטתיות [לא רק ע"י שימוש באמצעי-הכפייה בשיטת-המוסר והרתעתו מפחד העונש ואהבת השכר, מפני שאז היא "נגררת" אך לא "מתלהבת"... אלא] בשיטת החינוך החסידית, הגורמת למוח שיהא שליט על הלב, לזככו ולעדנו עד שהבהמית עצמה עוברת "שינוי"... מזדהה עם האידיאלים-הנשמתיים ומשתפת פעולה במר"צ...

כך ששני סוסים סוחבים עתה את העגלה, ל' רבים: האלוקית עם הבהמית גם יחד, ולא רק "באשר תלכי אלך" אלא "נרוצה", התקדמות בעבודת השם באופן של "מרוצה", כתוצאה מתכונת-הפראות הבהמית ששורשה מ"עולם התוהו"⁹, אשר בהתהפכותה של אנרגיה-בהמית זו [של "השור הנגח"] לקדושה, הרי היא מנוצלת להגברת עצמת-התשוקה וההתלהבות דקדושה

⁹ שהוא עולם נשגב מעל עולם האצילות, עולם שבו ה"אורות" היו מאד דומיננטיים, עד שגרמו ל"שבירת הכלים" ושברי הניצוצות שנפלו מה"תוהו", נפלו חזק למטה והפכו לבחינת "בהמה", שנחשבת נחותה מן האדם [ששורשו באצילות] אך למרות נחיתותה, יש בה מאפיינים שמבטאים את שורשה הנעלה ב"תוהו", זוהי תכונת ה"פראות" והעוצמה הבלתי מרוסנת של הבהמיות, בהם משתקפת תכונת ה"אורות" העוצמתיים של עולם התוהו, משם נפלה.

[ע"ד ההתלהבות-הגולשת של "בעלי-תשובה" שבהמתם השתכנעה... עד שהם סוחפים בהתלהבותם גם את ה"שליח" שקירב אותם ומחדירים בו "אנדרנלין-רוחני" מרענן...]

כך ששתי הנפשות רצות יחדיו ו"סופרות את הימים", כל יום וזיכוכו, [לא באופן של "פסח": דילוג חד-פעמי. אלא] באופן-שיטתי, מדורג ועיקבי, ולכן הספירה משמעותה היא "הצטברות הזיכוכים-האישיים" שזיככתי עד עתה, לקראת מתן-תורה.

[ומקובלים מצאו לכך רמז-מתימטי לרעיון ה"הצטברות": אם ניצור "טור-חשבוני" מצטבר: $1+2+3$ עד $49\dots$, על פי הנוסחא: X_{1+49} מחצית הטור $24.5 = 1225$ קבוצה זו תתחלק לשני חצאים כאשר 612 מצד א' 612 מצד שני ואילו הסיפרה המרכזית שבקבוצה היא: $613 =$ זוהי ההצטברות של כל הזיכוכים יחד...]

כלומר, תכלית-הספירה אינה מלמול המספר-הסידורי של היום, כי אם "חינוך-עצמי" בו השאלה-העצמית היא: מה תיקנתי היום? על איזו תת-תכונה מתוך שבע-המידות של הנפש הבהמית עבדתי היום?

שהרי בחינוך - לא די בהצגת אידיאליים-כוללניים! [כגון האמירה: "צריך להיות א חסידישער בחור... בלי להדגיש במפורט במה זה מתבטא, ומהם פרטי-השלבים הנדרשים לרכישת תכונה זו בפנימיות-אמיתית?...]

והרבי במאמרו הנ"ל, מזכה אותנו ב"ספירולוגיה", בהדגמה מעשית של שבע "תת-התכונות" של השבוע הראשון בעומר, שבוע מידת-החסד לפרטיה, גם "חסד דקדושה" וגם "חסד דקליפה" - יעויין שם באריכות.

ואיה "בירור-המוחיין"?

וכאן באה השאלה החבדי"ת: הלא במערך כוחות הנפש אין אפשרות לפעול שינוי אמיתי ברגשות מבלי השפעת ההתבוננות והתודעה, שהרי אין אדם

ומעתה, אילו תכלית הספירה היתה רק לגלות את "האהבה הטבעית" שבנשמה האלוקית, אין צורך בהתבוננות, שהרי "בנים אתם לה' אלוקים" ודי בזכרון האב כדי שתתפרץ האהבה הספונטאנית של הבן אליו...

אילו היתה תכלית הספירה רק "בלימת-היצרים", גם לזה אין ההתבוננות הכרחית, שהרי די בהחלטה רצונית עיקשת של ה"רוכב" וה"סוס" יכניע את רצונותיו ה"סוסיים" ויצעד במסלול שיכתיב לו "רוכבו"...

אבל על פי האמור לעיל, תכלית הספירה היא "עידון-המידות" של הנפש הבהמית וזיכוכן, לא באופן של "כפייה" אלא באופן של "אילוף", מטרה זו לא ניתן להשיגה, אלא אם "נאלף" תחילה את הבהמית בינה, שתבין את גדולת הבורא ["וידעת היום"] וממילא תבוא האהבה והיראה ["והשבות אל לבבך"] – רק ההכרה השכלית באפסיותה של החומריות, תוציא את החשק של חמדות-התענוגים. כמו כן אי אפשר להחליש את מהות-הכעס, ללא התבונה וההתבוננות שאין סיבה לכעוס...

וכמסופר על אותו אדמו"ר שאחד מגדולי חסידיו, ת"ח ובר אוריין ונגיד אשר אצלו תורה וגדולה על שולחן אחד, אלא שהפגם היחיד שהיה בו היה רגישותו החולנית לכבוד... וכשהיה רק נדמה לו שמישהו פגע בכבודו, היה מתפרץ בכעס נורא, עד שהוא עצמו התבייש בהתפרצותו, אבל לא יכול היה להתגבר על תכונה זו.

עד שהחליט לגלות מצפוני לבו לפני רבו האדמו"ר ולבקש דרך לתיקון מידת הכעס, עליה הוא מתקשה להתגבר, להפתעתו תשובת רבו הייתה שנראה לו שאין זו בעיה כלל ובקלות יכול הוא להתגבר על כעסו, אך פתרון לא נתן... והחסיד פסע לאחוריו ויצא מחדר רבו מאוכזב...

אחר יציאתו, קרא האדמו"ר לגבאי הראשי שלבית המדרש וציווהו בסוד, אשר בשבת זו לא יכבד את החסיד הנגיד ב"מפטיר" כמנהגו תמיד, אלא יעלהו ל"גלילה", כיבוד שמעניקים לילדים קטנים...

הגבאי נחרד למשמע הבקשה, שהרי אם יבצענה תיפול הלבה-הרותחת של הגביר הלזה על ראשו הוא, על כן החליט להמתיק

למחרת כשלא קיבל "מפטיר" הופנו כל העיניים לראות תגובתו הזועמת על הבזיון, מה גם שמיד "כיבדוהו" בגלילה... וראה זה פלא, הלה רגוע ומחייך ללא שמץ של כעס.

קרא לו האדמו"ר ואמר לו: הוא הדבר אשר דיברתי אליך לאמר, כי קרוב אליך הדבר מאד להתגבר על התפרצויותיך ולא לכעוס כלל, נוכחת?!

קרץ החסיד בשובבות אל רבו: הפעם, ידעתי שאין זה אמיתי, אלא שהרבי עושה לי "תרגיל" לנסותני, אבל אילו היה זה באמת, או הו איך היית מתרגז...

ענה לו הרבי: מעתה תזכור, שבכל פעם שתיתקל באירוע מרגיז או משפיל, דע לך שהקב"ה שלח לך "תרגיל" וממילא לא תכעס לעולם...

והלך: שינוי בתודעתו והכרת הטפשיות-שבכעס, חולל אצלו שינוי בתכונה הרגשית, מה שלא היה מצליח בבלימה, הצליח ב"אילוף"]

הרי שמי ששואף "לזכך" את "שבע-המידות" של הנפש הבהמית, עליו לזכך תחילה את ה"מוחיין" שלה¹⁰, מדוע א"כ סופרים אנו רק "שבעה שבועות" שתחילתן הוא מ"חסד שבחסד"? מדוע אין פותחין תחילה בספירת "חכמה שבחכמה" ו"בינה שבחכמה" וכו'...? איה "זכוך-המוחיין"?

"מנחת-העומר" ו"ספירת העומר"

מבאר הרבי במאמרו, שאמנם בטרם "זיכוך המידות" ["ספירת העומר"] מתבצע תחילה "זיכוך המוחין" ביום הראשון של ה"ספירה" – ט"ז בניסן – באמצעות הקרבת "מנחת העומר", אותה "עשירית האיפה" של שעורים מהתבואה החדשה של האביב, היא מסמלת את "בירור המוחין".

¹⁰ כשם שבעבודת הקירוב של הזולת לחיי הדת, לא די בתודעתו הדתית של ה"משפיע", אלא עליו לפעול תחילה שינוי תפיסתי בתודעת ה"מקבל", שיכיר באמת הדתית, אזי יש סיכוי שמתודעתו שהשתנתה יחול גם שינוי בשאיפותיו הרגשיות.

כמבואר בקבלה ש"דגן" קשור לחיזוק הדעת, כמאמר: "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן" וזה סודה של ה"מצה" שעשוייה מ"חיטה", שבזכות אכילתה, מוטמעת בנשמה ההכרה "לקרות אבא" שבשמים...].
אלא שבניגוד לשאר ה"מנחות" השונות שבמסגרת הקרבנות, שבאות המן החיטים, מנחת העומר חריגה בהיותה באה מן השעורים [כמו "מנחת-הסוטה"],
כמאמר המשנה:

משנה מסכת סוטה פרק ב משנה א

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָהּ מִצָּרִית וְנוֹתְנָה עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לִינְעָה. כָּל הַמִּנְחוֹת תִּחְלְתֶנּוּ וְסוּפֶן בְּכָלִי שְׂרֵת, וְזוֹ תִּחְלְתֶהּ בְּכִפִּיפָהּ מִצָּרִית וְסוּפָה בְּכָלִי שְׂרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוֹנוֹת שֶׁמֶן וְלֶבֶנָה, וְזוֹ אֵינָה טְעוֹנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לֶבֶנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחֲטִיִן, וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים.

מִנְחַת הָעוֹמֵר אֵף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים הִיא הֵיחָה בָּאָה גֶרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּשֶׁם שֶׁמַּעֲשִׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כֵּן קֶרְבָּנָה מֵאֵכֶל בְּהֵמָה:

ונשאלת השאלה: אמנם ה"סוטה" מן הראוי שתבוא מנחתה מן השעורים, שהן "מאכל בהמה" בהתאם להתנהגותה, כדברי רבן גמליאל, ברם, "מנחת העומר" שהיא קרבן ציבור ולא באה על חטא כלשהו, מדוע שתהא באה מ"מאכל בהמה"?

אבל לאור האמור לעיל יובן, שכל מהותה מנחת העומר היא "זיכוכ המוחין [דגן] של הנפש הבהמית [שמאכלה "שעורים"] – ובזכות הקרבת עומר זה, נפעלת "הזדככות המוחין-הבהמיים" תחילה, שבעקבותיה אפשר להתחיל מיד ב"הזדככות שבע המידות" שבשעת השבועות.

ושמא תאמרו: היתכן שבמערכת ה"מידות", כל "מידה" דורשת שבוע שלם, כדי לזככה יחד עם כל שבע "תת-התכונות" שבה ואילו במערכת ה"מוחין", די לכל שלשת-המוחין [חכמה בינה ודעת] ביום אחד בט"ז בניסן וחסל!?

התשובה היא: לחולל שינוי תודעתי לא דורש זמן רב, פעמים בהרצאה עיונית אחת, ניתן להפוך השקפת השומעים אותה מן הקצה אל הקצה...

לא כן, שינוי מהותי בתכונות האופי הרגשיות כמו כעס, גאווה או בושה, קשה מאד לשרשן ולשנותם, לכן נדרש תהליך ממושך כדי להגיע לתוצאה זו.

מימני יומי ומימני שבועי

על פי האמור יובן גם מדוע ציוותה התורה לספור גם הימים וגם את השבועות?
וכי באה הספירה לשנן עמנו את "לוח-הכפל"??...

מבאר הרבי: ההבדל בין ספירת-השבועות וספירת-הימים הוא: "מימני שבועי" רומז לזיכוך כללות-המידה [כלומר, שינוי היחס הרגשי מכעס לשלווה, מקנאה לפירגון ומאדישות להתלהבות] ואילו "מימני יומי" רומז להתעסקות-הספציפית בכל אחת מתת-התכונות שבמידה [בפן ההתנהגותי הנובע או המקביל ליחס הרגשי].

ובזה תובן דעת רבנו ירוחם, מגדולי הראשונים, במחלוקת האם מצוות ספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן?

ישנה דיעה: היא מדאורייתא, שהרי היא מצוה נבדלת מ"מנחת העומר" ואיננה קשורה לקרבנות על כן גם בזמן שאין מקדש, תוקפה מן התורה.

ישנה דיעה שניה: מאחר והתורה קושרת את מצוות ספירת-העומר שתהא "מיום הביאכם את עומר התנופה", נמצא שהא תליא, אי לכך, כאשר אין לנו "עומר התנופה"¹¹ אין מצוות ספירה מן התורה, ואינה אלא מדרבנן כ"זכר למקדש".

והדיעה השלישית והחריגה, דעת רבנו ירוחם הטוען:
"מימני שבועי" הוא אמנם מדרבנן בזמן הזה, אבל "מימני יומי" היא חובה מדאורייתא! ולכאורה ייפלא מאי נפק"מ? והלא שניהם חלקים מאותה מצוה¹²?

¹¹ ע"ד מצוות מרור שהיא מדרבנן בזמן הזה, כי התורה קשרה את המרור אל קרבן הפסח: "על מצות ומרורים יאכלוהו" [את הפסח] על כן בזמן שאין קרבן פסח אין חובת מרור מן התורה.
¹² בדרך הנגלה יש לבאר דברי רבנו ירוחם שמדייק חלוקה זו מסגנון הפסוק דכתיב: "וספרתם לכם... מיום הביאכם את עומר התנופה – שבע שבתות" [הרי שתלה הכתוב ספירת השבועות ב"עומר התנופה] – אבל החלק השני בכתוב: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" [ולא תלה ספירת הימים ב"עומר התנופה"] – אבל הרבי במאמרו מתכוון להסביר מה טעם הפסוק שחילק ביניהם?

ברם, לאור ההבחנה בין "בירור כללות-המידה" [אופיה הרגשי שבלב] ובין "בירור פרטי-המידה" [הביטוי המעשי בהתנהגות] – תובן החלוקה לדעת רבנו ירוחם:

כאמור "זיכוך הרגש" תלוי ב"שינוי התודעה" ומאחר שעניין "בירור המוחין" נעשה באמצעות "הקרבת מנחת העומר", אי לכך, בזמן הזה כשאין לנו "מנחת-העומר" שתזכך את ה"מוחין", קשה מדאורייתא לדרוש מיהודי "מימני שבועי": לפעול זיכוך-רגשי בכללות המידה, אלא שמדרבנן מומלץ שינסה בכל זאת להשפיע על רגשי לבו, אם יוכל...

אבל "מימני יומי" שהוא הזיכוך המעשי, להתנהג-מעשית¹³ כאילו "אוהב רעהו כמוהו", זאת יכול האדם לפעול על עצמו, גם אם עדיין לא זיכך את אופיה של תכונת-הרגש, לכן גם בזמן הזה, חובת ספירת ה"ימים" היא מדאורייתא!

מנין הכוח לזיכוך-הבהמיות?

אלא שצריך עדיין הסבר, מנין הכח-הנפשי להשפיע על "אופייה-הרגשי" של הנפש הבהמית ולהפכה, בניגוד לטבע, מאהבת תענוגות העולם לאהבת השם?

והמשל מ"אילוף" אינו דומה לגמרי לנמשל, שהרי, האילוף יכול רק לשנות התנהגות הבהמה שאולפה [שתעמוד על שניים, שתישמע להוראות "שב" או "קפוץ" וכדומה] וגם זאת באמצעות פיתוייה במזון שיתן "חיזוקים" להתנהגות זו או "עונשים" להתנהגות אחרת.

אבל אין ביכולתו לחולל "שינוי ערכי" בבעל החיים, כגון: לאלפו שיהנה מצלילי מוסיקה קלאסית, במקום להנות מהאבוס, זאת לא יצליח גם המאלף המומחה ביותר...

כיצד יתכן שהסבר "פילוסופיה-אלוקית" יפעל על הנפש הבהמית, קודם כל שתהא מסוגלת "להבין" זאת, ויתר על כן, שהתבוננות,

¹³ ובזה יומתק לשון חז"ל אודות תלמידי ר"ע "שלא נהגו כבוד זה בזה", כי קשה לדרוש מהם אשר ירחשו כבוד לזולת, כאשר בלבו איננו מרגיש יחס של כבוד אליו, אבל גם אם אינך רוחש לו כבוד, יכול אתה לפחות לנהג בו מעשית כמכובד!..

מבאר הרבי: לזה רמז הכתוב באומרו שה"ספרתם לכם" יהיה יונק את כוחו "ממחרת השבת".

ידועה המחלוקת בין הפרושים לצדוקים בפירוש הביטוי "ממחרת השבת", כל התנאים בגמרא התגייסו להוכיח מניתוח הפסוקים, שלא יתכן שהתורה התכוונה ל"יום ראשון בשבוע" שאחרי שבת, כדעת הצדוקים, אלא ברור שכוונת התורה בביטוי זה היא ל"חג-הפסח"!

אבל כל ההוכחות הללו אינן עונות על השאלה-הפשוטה: מדוע החליטה התורה לקרא ל"חג" בשם "שבת" [דבר שלא מצינו בשום "חג"¹⁴ שייקרא בלשון התורה "השבת"]?! – למה לתת פתחון פה לצדוקים, שיטעו לפרש את הביטוי "שבת" כפשוטו "יום השביעי"??...

מבארת החסידות שיש בזה רמז קבלי:

כי בדרגות הקדושה ישנן כמה וכמה מעלות, הגבוהה שבדרגות הקדושה היא ה"שבע", שהיא בחינת "שבת" הזמן הכי מקודש, אבל עדיין במסגרת ה"זמן", שמייצג את הטבע וחוקיותו.

אבל "ממחרת השבת" היא הדרגא שמעבר ולאחרי ה"שבת", מעל ל"שבע", היא ה"שמונה", המסמל את האור האלוקי שמעל ל"זמן", מעל לטבע ומעל לכל "סדר ההשתלשלות", האלוקות הטרנסצנדנטאלית, שהיא בדרגת ה"עצמות", בחינת "אנכי", ומשם "ממחרת השבת" – נובע הכח להפוך חשוכא [של נפש הבהמית] לנהורא, כי היכולת להפוך את החומריות ל"דירה בתחתונים" שורשה מדרגת ה"עצמות", ה"כל יכול" המוחלט, שיכול לרדת

¹⁴ אמנם מצינו לשון "שבת" ו"חג" האמור לגבי ראש השנה [ויקרא כג, כד] יום הכיפורים [שם, לב], סוכות [שם, לט]. שמיטה [שם, ד]. – וזאת ע"ש שביום זה ישנה "שביתה" ממלאכות מסוימות, אבל תואר "השבת" בה"א הידיעה לא מצינו רק לגבי "יום השביעי" בלבד, מדוע א"כ "זכה" חג הפסח באופן חריג בתואר "השבת"?

אי לכך, כשם שתחילתה של ה"ספירה" נובעת "ממחרת השבת", שהרי היציאה ממצרים היתה "לא על ידי מלאך... שרף... שליח... אחר, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו", גילוי "עצמותו" ממש, ומשם נובע הכח לזכך את הבהמיות.

כך גם סיום הספירה ותכליתה הוא להביאנו "עד ממחרת השבת השביעית", שהוא חג השבועות, שגם בו היה גילוי של "אנכי", עצמותו ית' שבכוחו ניתן לחבר את האור הבלי גבול עם נבראים בעלי גבול.

והשאלה הגדולה...

ונפלאתי מהבין דברי רבנו, שלמרות החידוש הקבלי שבהם, יש כן לכאורה סתירה פנימית מיניה וביה:

שהרי הגילוי העצמות של "אני ולא מלאך" וכו' היה בחמישה עשר בניסן, ולא בט"ז ניסן, אם כן על כרחך, אי אפשר לומר שבת יבת "השבת" הכוונה ליום טוב ראשון, ו"ממחרת השבת" היא ביום שני דפסת, שהרי במאמרים הנ"ל משמע שחמישה עשר הוא עצמו "מחרת השבת" האין כאן סתירה!?

ועלה בדעתי שאולי אפשר לבאר סתירה זו על ידי התאמת הפירוש הקבלי לפירוש הפשט, אזי יהיו הדברים מדוייקים ביותר, שאמנם שאין כוונת הכתוב לקרא ל"חג" בשם "שבת", אלא כוונתו היא שיום חמישה עשר הוא "ממחרת השבת", שהרי בו היה גילוי העצמות, וכמפורש בספר המאמרים תשכ"א:

ויש לומר, דזה שיציאת מצרים היתה הכנה למתן תורה, דהכנה צריכה להיות מעין זה שמכינים, הוא מפני שגם ביציאת מצרים הי' (בהעלם) גם בחינת מנוחה בעצם, עצם האור¹⁴. וזהו מ"ש¹⁵ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, כי גם ביציאת מצרים הי' הענין שהאיר במתן תורה, אלא שביציאת מצרים הי' זה בהעלם, ובמתן תורה בגילוי. וזהו וספרתם לכם ממחרת השבת, דזה שגם יציאת מצרים נק' מחרת השבת, הוא לפי שביציאת מצרים הי' גם עצם האור, בחינת מנוחה בעצם, אלא דזה שנמשך אז בגילוי הוא שזה הי' בשכיל מכת בכורות, מנוחה שאחרי המלחמה. אבל בהעלם הי' בזה גם בחינת מנוחה בעצם. ולהוסיף, דכיון שמהענין דמחרת השבת שביציאת מצרים נמשך-הנתינת תשך תשכ"א: שניאורסון, מנחם מנדל בן לוי יצחק {1} עמוד מס 366 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ולאיזה יום קרינן "השבת", אשר ראשון דפסח הוא "מחרתו"?

הוי אומר: יום ארבעה עשר, ערב פסח! והטעם שנקרא "השבת" בה"א הידיעה הוא מפני שבו ביום חל הציווי-הידוע: "תשביתו"¹⁵ שאור מבתים" ויום החג הראשון שלמחרתו הוא הנקרא "ממחרת השבת!"¹⁶

ספר פרדס רמונים - שער יג פרק ג

וכן בארו בזוהר פ' אמור (דף צ"ז). ז"ל רבי אבא ורבי חייא הוו אזלי באורחא. אמר רבי חייא כתיב וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' מאי קא מיירי. א"ל הא אוקמוה חברייא. אבל ת"ח ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחידן במסאבותא כאתתא דא כד איהי יתבא ביומי דמסאבותא. בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא דאקרי ברית כיון דאחידו ביה פסק מסאבו מנייהו...

וממשיך ספר פרדס רמונים לבאר דברי הזוהר

ועם היות שכוונתנו מבוארת מתוכו עכ"ז נבארהו כיון שהוא מענייננו. ופי' שהוקשה לו הכתוב שאמר וספרתם לכם ממחרת השבת. למה תלה הספירה במחרת השבת שהיה ראוי שיאמר וספרתם לכם מיום י"ו בחדש, מחרת השבת מאי אכפת ליה.

ולזה תירץ כי בהיות ישראל במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחידן במסאבותא. והכונה שהיו בתוך הקליפות שהכניסן הקב"ה בכור לצרפם ככסף כדפירשנו בהקדמה הג'. ואם לא היה כי אם זה לא היה כ"כ. אבל הוו אחידן במסאבותא

¹⁵ ועפי"ז יובן מנין לנו שהכוונה היא ל"שבת" [יום טוב] הראשון, שמא הכוונה ל"שבת" [יום טוב דשביעי של פסח]?

¹⁶ ואין להקשות דהא חז"ל אמרו [מנחות סה]: "ממחרת השבת- ממחרת יום טוב" הרי שחמישה עשר הוא ה"שבת" וט"ז הוא למחרת השבת", כי מלבד זאת שלמדנו מאוה"ח בפ"י על "לא תצא כצאת העבדים" [שמות כא,ז]. שמפרשו דלא כחז"ל ומתנצל: "ואין בפירוש זה הכחשה לדברי רבותינו לענין הלכה, זולת בישוב הכתוב, רשות נתונה לנו מהם למסבר קראי באופן שיהיה, לבד מהכחשת ההלכות" - הרי אפשר לפרש גם בגמרא שמה שאמרו "ממחרת יום טוב" אינו פירוש של תיבת "השבת" אלא רק קביעת הזמן שאין סופרים את יום "מחרת השבת" עצמו [שהוא ט"ו] אלא מתחילים לספור מ-מחרת השבת ואילך דהיינו "מחרת יום טוב".

ופסק זיבתן היתה ביום ראשון של פסח. שכן פי' רז"ל במ"ר (בא פ"ייט) וז"ל והרבה מהם לא היו מקבלין עליהם למול. אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח. וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקדוש ברוך הוא לארבע רוחות העולם ונושבות בג"ע. ...

נתכנסו כל ישראל אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך ומפני שהיו עייפים מן הריח. היה אומר הקב"ה אם אין אתם נמולים אין אתם אוכלים שנאמר ויאמר ה' אל משה כו' זאת חקת הפסח וגומר. **מיד נתנו עצמן ומלו**, ונתערב דם הפסח בדם המילה.

ועם היות שיש לדקדק במאמר זה עכ"ז יצא לנו מכללו **שמילתן היתה בלילה** סמוך לשעת אכילתן כיון שהיו שואלין למשה האכילנו מפסחך. ולכן כתיב ממחרת השב"ת פי' ממחרת **יום השבתה**¹⁷ וההפסקה מדם טמא.

ושמא תאמר: והרי לא מתחילים לספור מחמישה עשר? אומר לך שכשם שהפסוק שבסיום הספירה "עד ממחרת השבת השביעית" הוא "עד – ולא עד בכלל" כך גם התחלת הספירה הוא "מ-מחרת השבת" ואילך – תספרו [ואין "מחרת השבת" בכלל] ונתיישבו כל התמיהות.

ועפ"י יומתק כפל הסימנים בפסוק בציינו את תחילת הספירה: [1] "וספרתם לכם ממחרת השבת [2] מיום הביאכם את עומר התנופה" – תרתי סימני למה לי?

אלא הכי קאמר קרא: הכח להתחיל "לספור ולזכך" את הבהמיות נובע מהגילוי של "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים בכבודו ובעצמו" שזה התרחש בחמישה עשר בניסן שהוא "ממחרת השבת" [כלומר: ממחרת ה"תשבתו"] – ולאחר מכן ממשיך הפסוק ללמד מאימתי מתחילים הספירה בפועל? "מיום הביאכם את עומר התנופה" שהוא יום ט"ז.

¹⁷ להעיר על הקשר הלשוני בין "השבתת דם טמא" לבין "השבתת החמץ" דבר הנרמז במארחז"ל: "אשה חמת מלאה צואה" [ר"ת חמ"ץ] – אלא שהשבתת החמץ הוא בי"ד [הנקרא: "השבת"] ואילו מילתן וכניסתן לקדושה של ה"שמיני" [שהוא "מחרת השבת"] זהו ביום ט"ו ראשון דפסח, ומשם ו א י ל ך "תספרו" [שבעה-שבועות נקיים]

החמץ – כאיסור, כהיתר וכמצווה

ומעתה יובהר גם היחס-המשתנה אל ה"חמץ", אשר בפסח הוא אסור, בספירת העומר הוא מותר ואילו בחג השבועות הופך למצווה, בקרבן שתי הלחם, שם הקפידה התורה "חמץ תיאפנה" [בניגוד לכל שאר המנחות הבאות "מצה"].

ויש להקדים ולומר ש"חמץ" אינו מסמל "גאוה-סנובית" שכמוה כעבודה-זרה, זו אסורה כל השנה!... אלא, ב"חמץ" רמוזה היישות השכלתנית המבוססת על הערצת מה ש"בראש שלי" ["ראש" אותיות "שאר" באל"ף חלומה] הערכה-עצמית שחצנית "עזת-מצח" [אותיות "חמץ"] של כושר החשיבה שלי... והיחס לשימוש ב"שכלתנות", על פי החסידות, איננו חד-משמעי.

כי אינה דומה תקופת "ניסן", שלב ה"יציאה ממצריים", בה נדרשת לפי שעה, התנערות-מוחלטת משכלתנות כלשהי, שהרי לולי היו ישראל מפעילים אז, טיפת-חשיבה ["כיצד נפרוץ את גבולות מצריים?... ומה יהא על טיטולים ומטרנה לתינוקות?.. וכו' וכו'], היו בוודאי נשארים במצריים. ועל כן בתקופה זו ובשלב זה "חמץ" אסור טוטאלית!

ואין להשוותה לתקופת "אייר" – בה אנו נדרשים לזכך את חומריות המידות-הגסות, הרי ללא התבוננות-מוחית, לא ייווצר "שינוי-רגשי" אמיתי ויציב, כאן משמש ה"שכל" כאמצעי-הכרחי, אך אמצעי בלבד, כאשר המטרה איננה בתחום-השכל, אלא זכוך "עולמנו הרגשי", על כן ה"חמץ-השכלתני" מותר, אך איננו מצוה...

לא כן בתקופת "סיוון" – שלב קבלת התורה, שכל מטרתו היא ששכלנו יתמוג עם החכמה-האלוקית, על ידי קליטת סוגיות-התורה בהבנה והשגה באופן של "תפיסא ביה", כאן הופך ה"שכל" עצמו להיות מטרה-חיובית, הוא הוא הכלי בו מתרחש הייחוד המושלם של "הביאני המלך חדריו", אזי הופך ה"חמץ" להיות מצוה: "חמץ תיאפנה" בדווקא.